

Vijf jaar Caribisch Nederland

Gevolgen voor de bevolking
Journalistieke samenvatting

Vijf jaar Caribisch Nederland | Journalistieke samenvatting

Gevolgen voor de bevolking

Redactie:
Evert Pommer
Rob Bijl

Samengevat door Karolien Bais

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is ingesteld bij Koninklijk Besluit van 30 maart 1973.

Het Bureau heeft tot taak:

- a wetenschappelijke verkenningen te verrichten met het doel te komen tot een samenhangende beschrijving van de situatie van het sociaal en cultureel welzijn hier te lande en van de op dit gebied te verwachten ontwikkelingen;
- b bij te dragen tot een verantwoorde keuze van beleidsdoelen, benevens het aangeven van voor- en nadelen van de verschillende wegen om deze doeleinden te bereiken;
- c informatie te verwerven met betrekking tot de uitvoering van interdepartementaal beleid op het gebied van sociaal en cultureel welzijn, teneinde de evaluatie van deze uitvoering mogelijk te maken.

Het scp verricht deze taken in het bijzonder bij problemen die het beleid van meer dan één departement raken.

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is als coördinerend minister voor het sociaal en cultureel welzijn verantwoordelijk voor het door het scp te voeren beleid. Over de hoofdzaken hiervan heeft hij/zij overleg met de minister van Algemene Zaken; van Veiligheid en Justitie; van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties; van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap; van Financiën; van Infrastructuur en Milieu; van Economische Zaken; en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2015

scp-publicatie 2015-26

Zet- en binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Figuren: Mantext, Moerkapelle

Omslagillustratie: © Ien van Laanen, Geldermalsen

Omslagontwerp: bureau StijlZorg, Utrecht

ISBN 978 90 377 0760 1

NUR 740

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.repro-recht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Sociaal en Cultureel Planbureau

Rijnstraat 50

2515 XP Den Haag

(070) 340 70 00

www.scp.nl

info@scp.nl

De auteurs van scp-publicaties zijn per e-mail te benaderen via de website. Daar kunt u zich ook kosteloos abonneren op elektronische attendering bij het verschijnen van nieuwe uitgaven.

Inhoud

1	De stand van zaken	4
1.1	Caribisch Nederland	4
1.2	Onderzoek	4
1.3	Veel diensten en instanties	5
2	Resultaten na vijf jaar	6
2.1	Economie	6
2.2	Infrastructuur	6
2.3	Onderwijs	7
2.4	Gezondheidszorg	7
2.5	Arbeid en sociale zekerheid	8
2.6	Veiligheid	9
3	Het oordeel van de eilandbewoners	10
3.1	Situatie na vijf jaar	10
3.2	Bestuur	11
3.3	Eigen geluk	12
4	Het leven volgens burgers, professionals, ambtenaren en bestuurders	13
4.1	Sociale gevolgen van zwakke economische positie	13
4.2	Schulden	14
4.3	Vrouwen en kinderen zijn kwetsbaar	14
4.4	Taal	14
4.5	Wij en zij	14
4.6	Duur voedsel, ongezond eetpatroon	15
4.7	Verschillen per eiland	15
5	Met minder armoede komen successen beter uit de verf	16

1 De stand van zaken

Bij de aanloop naar de nieuwe staatkundige verhoudingen is afgesproken om de situatie na vijf jaar te evalueren. Gekeken zou worden naar de uitwerking van de nieuwe verhouding op de situatie op de eilanden. De daarvoor in het leven geroepen Commissie evaluatie uitwerking nieuwe staatkundige structuur Caribisch Nederland heeft drie onderzoeken uitgezet om de gevolgen voor de wetgeving, het openbaar bestuur en de bevolking in beeld te brengen. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) is gevraagd om het onderdeel 'gevolgen van de transitie voor de bevolking' voor zijn rekening te nemen.

1.1 Caribisch Nederland

Sinds 10 oktober 2010 zijn Bonaire, Sint Eustatius en Saba een deel van Nederland geworden. De bewoners van de Caribische eilanden waren optimistisch. Twee derde dacht dat de situatie zou verbeteren. Wat blijkt vijf jaar later? Scholen, ziekenhuizen, politie, waterleiding, riolering en internet zijn er allemaal op vooruit gegaan. Maar het leven is zo duur geworden, dat veel mensen moeilijk rondkomen. De zorgen over de portemonnee werpen een diepe schaduw over de successen. De eilandbewoners zijn in 2015 negatiever over onderwijs, gezondheidszorg en veiligheid dan twee jaar eerder. En ze geven hun leven een laag rapportcijfer: op Bonaire een krappe 6, op Saba net geen 6 en op Sint Eustatius zelfs een krappe 5. Dat steekt schril af tegen de 8 van de meeste Nederlanders in Europa.

Kader 1.1 Drie 'minilanden'

De eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba worden ook wel 'Caribisch Nederland' genoemd. Bonaire is het grootst en ligt 90 kilometer buiten de kust van Venezuela. De 18.400 inwoners spreken meestal Papiaments.

De kleinere eilanden Saba en Sint Eustatius zijn zo'n 900 kilometer van Bonaire verwijderd. De 1800 Sabanen en 4000 Statianen spreken meestal Engels.

De drie eilanden zijn eigenlijk allemaal een land op zich, met eigen havens, vliegvelden, waterleiding, elektriciteit en internet. Maar ze zijn net weer te klein om alle soorten onderwijs, medische zorg of politiewerk te bieden.

1.2 Onderzoek

Het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft onderzocht wat er sinds '10-10-10' op de eilanden bereikt is. Gekeken is naar de economische situatie en naar zaken als werk, uitkeringen, wegen, vliegvelden, havens, scholen, ziekenhuizen, politie en gevangenis. De onderzoekers zijn nagegaan of de afspraken zijn nagekomen. Ze hebben uitgezocht welke diensten en instanties aan de ontwikkeling van de eilanden hebben gewerkt. En of die van elkaar wisten wat ze deden.

Maar vooral is geprobeerd van de eilandbewoners zelf te horen wat zij in hun dagelijks leven merken van de veranderingen. Het gaat om hun mening, hun beleving, hun werkelijkheid. De beleving van die werkelijkheid door de bewoners kan anders zijn dan de situatie volgens de onderzoekers. Feit is wel dat mensen handelen naar de werkelijkheid zoals zij die beleven.

Kader 1.2 De mening van de bevolking

In april 2015 zijn onderzoekers naar de drie eilanden gegaan om van de inwoners te horen wat de overgang naar de nieuwe staatkundige situatie voor hen betekent.

- Onder de bevolking (Saba 146 personen, Sint Eustatius 202 personen, Bonaire 401) is een representatieve enquête gehouden.
 - Met bewoners zijn zeven groeps gesprekken gehouden.
 - Met zo'n 150 bestuurders, ambtenaren, professionals, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, ondernemers en burgers zijn ruim 60 gesprekken gevoerd.
 - Tijdens zes bijeenkomsten waar iedereen spontaan kon binnenlopen is met ongeveer 70 burgers op de eilanden gesproken in de taal die zij wensten (Nederlands, Papiaments, Engels).
 - Op een speciale website hebben zo'n 115 inwoners hun verhaal verteld.
-

1.3 Veel diensten en instanties

Bij de ontwikkeling van Caribisch Nederland zijn vele ministeries en instanties betrokken. De ministeries hebben ieder voor zich plannen gemaakt en geld gereserveerd. De plannen van sommige ministeries gingen meer uit van de stand van zaken op de eilanden. Andere ministeries sloten meer aan bij het Nederlandse niveau. Er was niet één aanpak of visie.

Het is lastig om precies aan te wijzen wie voor welke verandering gezorgd heeft. Bovendien kunnen er gebeurtenissen zijn waar het beleid geen invloed op heeft. Denk aan kwesties rond gezondheid of veiligheid. Toch is op sommige punten wel vast te stellen welke maatregelen zijn genomen, waar ze toe hebben geleid en wat het effect voor de bevolking is.

Kader 1.3 Uitgaven aan Caribisch Nederland

In 2010 hadden de eilanden op alle gebieden grote achterstanden. Besloten is met voorrang te werken aan verbetering van economie, onderwijs, gezondheidszorg, infrastructuur (alles wat nodig is om goederen, personen en informatie te vervoeren), sociale zekerheid en veiligheid.

In 2014 gaf het rijk hier ruim 248 miljoen euro aan uit. Daarnaast geven de eilandbesturen zelf ook nog geld uit. Dat brengt de totale overheidsuitgaven voor Caribisch Nederland op 316 miljoen euro, oftewel 13.020 euro per inwoner.

2 Resultaten na vijf jaar

2.1 Economie

Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn kleine eilanden met weinig inwoners. De meeste ruwe materialen en producten moeten ingevoerd worden. En het is duurder om diensten of producten te leveren voor een kleine klantenkring dan voor een grote.

Alle drie de eilanden zijn economisch kwetsbaar, omdat ze weinig verschillende soorten bedrijven hebben. Of dat veranderd is na 10-10-10, is moeilijk vast te stellen. Maar inwoners en ondernemers zijn er vrij negatief over.

De eilanden kregen een nieuw belastingstelsel. Dat bleek meer op te leveren dan was afgesproken. Die te hoge inkomsten zijn via maatregelen teruggegeven aan de inwoners en de bedrijven. Maar tegelijk werd het leven voor de eilandbewoners snel duurder. Tussen 2010 en 2013 stegen op Bonaire de lonen met 6%, maar de prijzen met 10%. Op Sint Eustatius stegen de lonen met 2%, maar de prijzen met 16%. En op Saba stegen de lonen met 6%, maar de prijzen met 12%. Met andere woorden, de koopkracht nam behoorlijk af. Dat heeft niet alleen te maken met 10-10-10, maar ook met de stijging van de wereldprijzen en de geringe concurrentie op de eilanden. Wel hebben winkeliers na de invoering van de dollar in 2011 veel prijzen verhoogd, wat niet de bedoeling was.

2.2 Infrastructuur

Onder infrastructuur valt alles wat te maken heeft met vervoer van goederen, personen en informatie. Dus wegen en havens, maar ook waterleiding, riolering, telefoon en internet. Voor de vliegvelden van de drie eilanden zijn samen met Nederlandse experts uitgebreide plannen gemaakt. Nederland wil wel bijdragen aan vliegvelden veiliger maken. Maar zoiets als de bouw van een nieuwe terminal moeten de eilanden zelf betalen.

Ook voor energie en drinkwater zijn plannen uitgevoerd en liggen nog plannen klaar. Nederland heeft daaraan meebetaald.

Moeilijk punt zijn de wegen, vooral op Sint Eustatius en Bonaire. De eilanden zijn zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit en het onderhoud. Maar ze hebben er geen geld voor. Intussen ontstaan er steeds meer onveilige situaties.

Een groot probleem voor Sint Eustatius en Saba was het trage internet. Dat is in 2013 verholpen met een nieuwe kabelverbinding met Sint Kitts. De zeekabel is betaald door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Voor bewoners en bedrijven is veel werk aan de infrastructuur nog niet zichtbaar. Er verstrijkt veel tijd tussen plan en uitvoering. Dat is normaal. Investerings zijn duur en er spelen altijd veel belangen.

2.3 Onderwijs

Vóór 10-10-10 heeft de inspectie van het onderwijs alle scholen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius bezocht. Bijna allemaal schoten ze tekort. Leraren waren niet goed opgeleid. Leerlingen hadden een achterstand. 'Moeilijke' of juist heel knappe leerlingen kregen geen aparte aandacht. Schoolbesturen hadden problemen. Gebouwen en materialen voor de lessen waren onder de maat, maar zijn nu sterk verbeterd.

In 2011 is afgesproken met voorrang te werken aan vijf zaken: de kwaliteit omhoog, betere leraren, directeuren en besturen, aandacht voor speciale leerlingen, aantrekkelijk beroeps-onderwijs en goede gebouwen en lesmaterialen.

Nu voldoen vier van de twaalf basisscholen aan de eisen van kwaliteit: een op Sint Eustatius en drie op Bonaire. Binnenkort volgen er meer. Sommige andere scholen doen het al wel goed op bepaalde onderdelen. Maar op geen enkele basisschool krijgen leerlingen die extra zorg nodig hebben de juiste begeleiding.

Van de drie scholen voor voortgezet onderwijs heeft er niet één de basiskwaliteit en dat gaat ook niet binnenkort gebeuren. Ze hebben roerige tijden achter de rug en kampen ermee dat er niet altijd goed leiding wordt gegeven aan de scholen.

Het streven naar betere leraren, directeuren en besturen heeft nog niet geleid tot beter bestuurde scholen. Bovendien veranderen veel bijgeschoolde leraren en directeuren van baan. Vaak komen ze uit Nederland en zijn ze alleen tijdelijk op de eilanden.

De keuze aan beroepsopleidingen is nu ruimer. Steeds meer leerlingen kunnen naar middelbaar beroepsonderwijs op het eigen eiland.

De norm was dat leerlingen van de eilanden zonder problemen hun onderwijs in Nederland moeten kunnen vervolgen. Of dat gelukt is, is niet vast te stellen. Er is niet precies bekend hoeveel studenten van de eilanden in Nederland gaan studeren en of ze moeite hebben met de aansluiting.

Een groot knelpunt is het verschil tussen de taal die de kinderen thuis spreken en de taal op school. Sint Eustatius heeft daarom, net als eerder al Saba, besloten onderwijs te geven in het Engels. Op Bonaire krijgen kinderen die thuis Papiaments of Spaans spreken nog steeds les in het Nederlands.

Een ander probleem is dat de scholen te weinig deskundigen hebben om leerlingen te helpen die problemen hebben met leren of gedrag.

2.4 Gezondheidszorg

Ook de gezondheidszorg op de eilanden moet dezelfde kwaliteit krijgen als in Nederland. Daar zijn geen precieze normen voor opgesteld. Maar wel is afgesproken hoe dat moet gebeuren. Zo hebben alle eilandbewoners sinds 2011 een verplichte verzekering tegen ziektekosten zonder eigen bijdrage en eigen risico. Voor gebouwen en inrichting is een lijst gemaakt van de meest dringende investeringen. Er is gekeken voor welke medische zorg

men in de omringende landen terecht kan. En Nederland helpt de eilanden om te voldoen aan internationale eisen voor de bestrijding van infectieziekten.

De gezondheid van de bevolking van Caribisch Nederland is na 2004 verbeterd. In 2013 voelde driekwart van de bevolking van Caribisch Nederland zich gezond. Bonaire heeft nu een modern ziekenhuis met goed personeel, zodat minder mensen voor medische hulp naar het buitenland hoeven.

Ook in de publieke gezondheidszorg, de geestelijke gezondheidszorg, de ouderenzorg en de verslavingszorg is veel bereikt. Ieder eiland heeft nu een Centrum voor Jeugd en Gezin. De juiste medicijnen zijn voorhanden. De mondzorg is meestal goed. Voor het medisch spoedvervoer vanaf Saba en Sint Eustatius is altijd een helikopter beschikbaar.

Minder goed is nog de verpleeghuiszorg op Saba. Het verpleeghuis op Sint Eustatius is beter, maar heeft geen geschikte dagbesteding. Die is er wel in het verpleeghuis op Bonaire, waar goede verzorging is.

De huisartsen op Saba werken meer volgens de Nederlandse standaarden dan de huisartsen op Sint Eustatius en Bonaire. Op Sint Eustatius zijn nu enkele Nederlandse huisartsen aangesteld. De huisartsen op Bonaire krijgen bijscholing.

De medische uitzendingen naar ziekenhuizen in Colombia en Guadeloupe blijven lastig door het transport, de lange verblijfsduur en het papierwerk. Maar in de omgeving van de eilanden is nog geen betere oplossing gevonden.

De verbeteringen in de gezondheidszorg komen vooral door de nieuwe zorgverzekering en door investeringen in gebouwen en apparaten. Ook was de inspectie erg actief door medisch personeel en instellingen te controleren en te adviseren. Wat ook hielp, is dat Nederlandse deskundigen die op de eilanden werken hun kennis en standaarden hebben gedeeld. Deels is dit van te voren afgesproken, maar deels ook spontaan gegroeid. Dat geldt zeker voor de overdracht van medische en verpleegkundige kennis vanuit Nederland.

Door de verbeteringen zijn de kosten van de gezondheidszorg sterk gestegen. Daarom is, net als in Nederland, fysiotherapie en mondzorg grotendeels uit het pakket van de zorgverzekering gehaald. Tot boosheid en verdriet van veel eilandbewoners.

2.5 Arbeid en sociale zekerheid

Bij arbeid en sociale zekerheid is het Nederlandse niveau niet als norm genomen. Daarvoor zijn de verschillen met de eilanden te groot. Als het minimumloon op de eilanden veel hoger zou worden, zou dat volgens Nederland een toestroom van mensen uit omringende landen veroorzaken. De uitkeringen zijn laag gehouden om mensen te prikkelen zelf geld te verdienen. Bovendien zijn volgens Nederland hogere minimumlonen en hogere uitkeringen vanwege de economische situatie ongewenst. Daarom is er geen plan gemaakt om de sociale zekerheid te verbeteren.

In principe geldt voor de eilanden nog steeds de oude Nederlands-Antilliaanse wetgeving, die in een nieuw jasje is gestoken. Wel is het de bedoeling langzaam de regelingen te

verbeteren, waardoor ze meer gaan lijken op die in Nederland. Er is niet bij gezegd welke regelingen en wanneer, maar wel dat de economie op de eilanden eerst moet verbeteren. Dat leidt tot grote onvrede. Ambtenaren, bewoners en bestuurders van de eilanden voelen zich soms achtergesteld.

Intussen is er veel armoede onder mensen die niet meer kunnen werken, zoals ouderen, chronisch zieken en gehandicapten. Dat de nood hoog is, is duidelijk. Bestrijding van armoede krijgt voorrang in het nieuwe Meerjarenprogramma. Lastig is alleen het gebrek aan gegevens over koopkracht, armoede en prikkelwerking in de sociale zekerheid. Dan wordt het moeilijk om de juiste maatregelen te nemen.

2.6 Veiligheid

Nederland is sinds 10-10-10 verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van wetten en de inrichting van de rechtspleging op Caribisch Nederland. De afspraken zijn nagekomen en er is veel geïnvesteerd. Het bedrag voor de politie op de eilanden ging van 7 miljoen euro in 2010 naar 15 miljoen euro in 2014. De Koninklijke Marechaussee springt vaak bij, vooral bij opsporing. De politiebureaus op de Saba en Sint Eustatius zijn opgeknapt. Bonaire heeft een nieuw hoofdkantoor van politie en krijgt een compleet nieuwe gevangenis. Het Openbaar Ministerie op de eilanden is sinds 2012 op volle sterkte. Toch zijn de eilanden niet veiliger geworden, zoals blijkt uit de misdaadcijfers. De bevolking op de eilanden, vooral op Bonaire is harder gegroeid dan het aantal politiemensen. Saba en Sint Eustatius hebben te weinig mensen voor opsporing. Bijscholing van de politie kost veel tijd, ook door het verschil in taal en cultuur. Saba en Sint Eustatius, die voor veel veiligheidszaken afhankelijk waren van het buureiland Sint Maarten, moesten zich na 10-10-10 ineens richten op het verre Bonaire. Bij de uitvoering van straffen levert dat problemen op.

Bij veiligheid gelden veel internationale normen, zoals voor gevangenis en de luchtvaart. Het ministerie van Veiligheid en Justitie helpt de eilanden om aan die normen te voldoen.

3 Het oordeel van de eilandbewoners

3.1 Situatie na vijf jaar

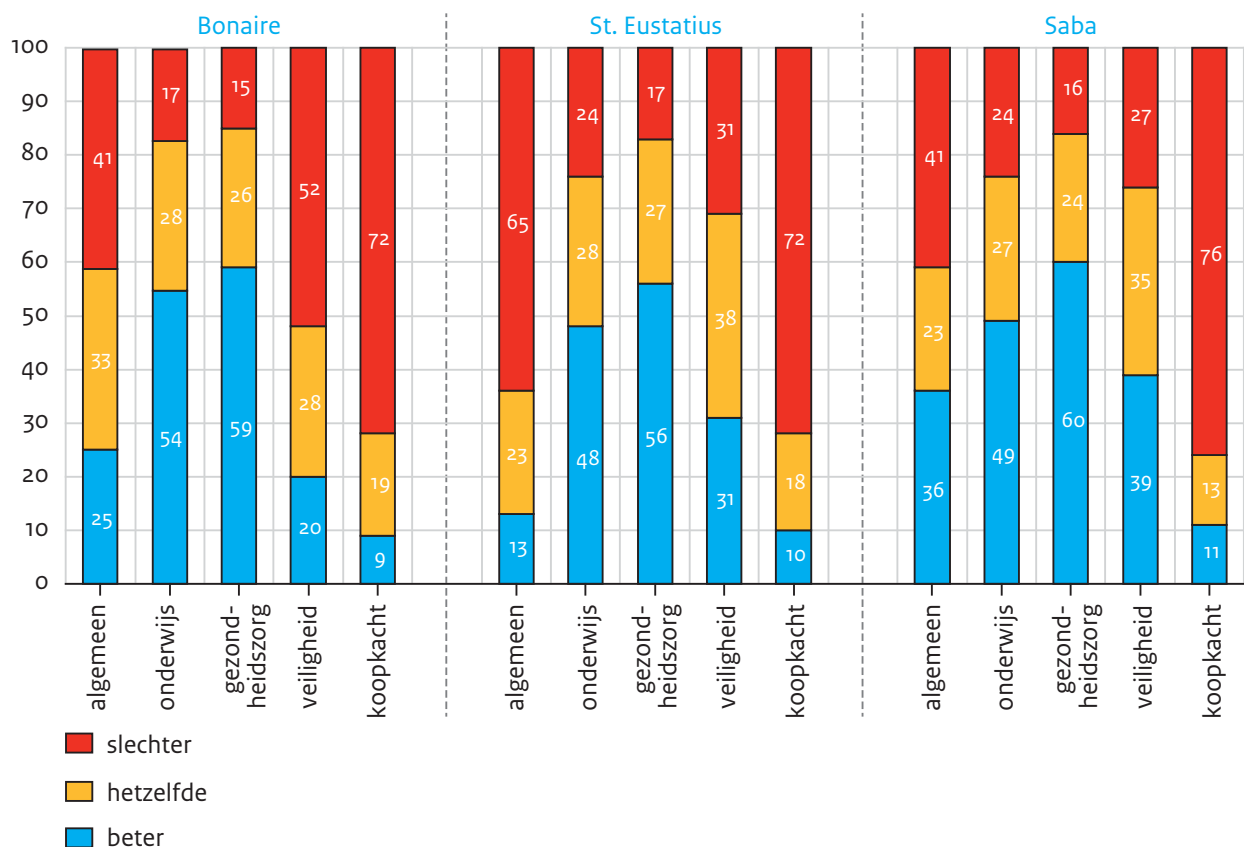
De eilandbewoners konden aangeven of de situatie na 10-10-10 beter of slechter was geworden. Gevraagd is naar hun oordeel over onderwijs, gezondheidszorg, veiligheid en koopkracht (figuur 3.1). Gezondheidszorg springt er het beste uit. Vlak daarna komt onderwijs. De verschillen tussen de eilanden zijn niet groot.

Over de veiligheid is men minder te spreken. Hier zijn wel verschillen tussen de eilanden. Vooral op Bonaire vindt men dat de veiligheid slechter is geworden.

Het slechtste oordeel krijgt de koopkracht: ruim 70% heeft minder geld te besteden, zo'n 20% ziet geen verandering en maar 10% een verbetering.

Figuur 3.1

Zijn gezondheidszorg, onderwijs, veiligheid en koopkracht beter of slechter sinds 10-10-10?

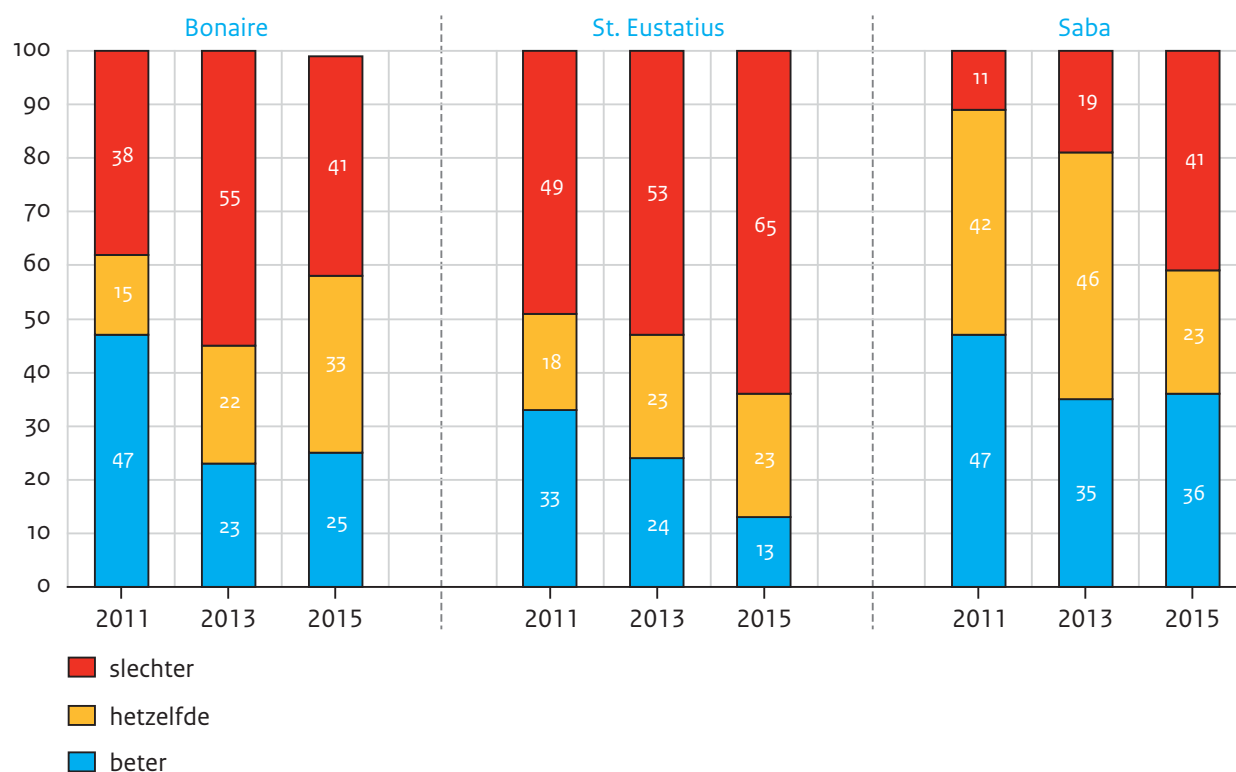
Bron: Curconsult (BCN'15) SCP-bewerking

Ook in 2011 en 2013 is het oordeel van de eilandbewoners gevraagd (figuur 3.2). In 2011 vond bijna de helft van de inwoners van Bonaire en Saba dat het beter ging met hun eiland na 10-10-10. Op Sint Eustatius was dat een derde. Nu, in 2015, is het positieve oordeel sterk gedaald. Op Sint Eustatius vindt nog maar 13% dat het beter is geworden op het eiland,

op Bonaire 25% en op Saba 36%. De laatste twee jaar is men ook somberder over de toekomst, vooral op Sint Eustatius en Saba. Een minderheid van de eilandbewoners ziet de komende vijf jaar met een positief gevoel tegemoet.

Figuur 3.2

Gaat het sinds 10–10–10 beter of slechter met uw eiland?

Bron: Curconsult (BCN'15) SCP-bewerking

3.2 Bestuur

Het bestuur doet het in de ogen van de bevolking niet zo goed. Als men een rapportcijfer mag geven, dan krijgen het lokale bestuur, de Rijksdienst Caribisch Nederland en de regering in Den Haag veel onvoldoendes. De rijksdienst komt er nog het beste uit en de regering in Den Haag het slechtst. De bewoners vinden wel dat Nederland zijn best doet met vooral de gezondheidszorg en het onderwijs. Maar de regering in Den Haag luistert slecht naar de eilanden, vinden ze. En als Den Haag wel luistert, gebeurt er nog niets. Ze doelen dan vooral op de moeilijke financiële situatie. Ook vinden ze dat Den Haag regels oplegt die niet passen bij de eilanden. Ambtenaren en politici in Den Haag begrijpen de lokale werkelijkheid en problemen volgens hen niet.

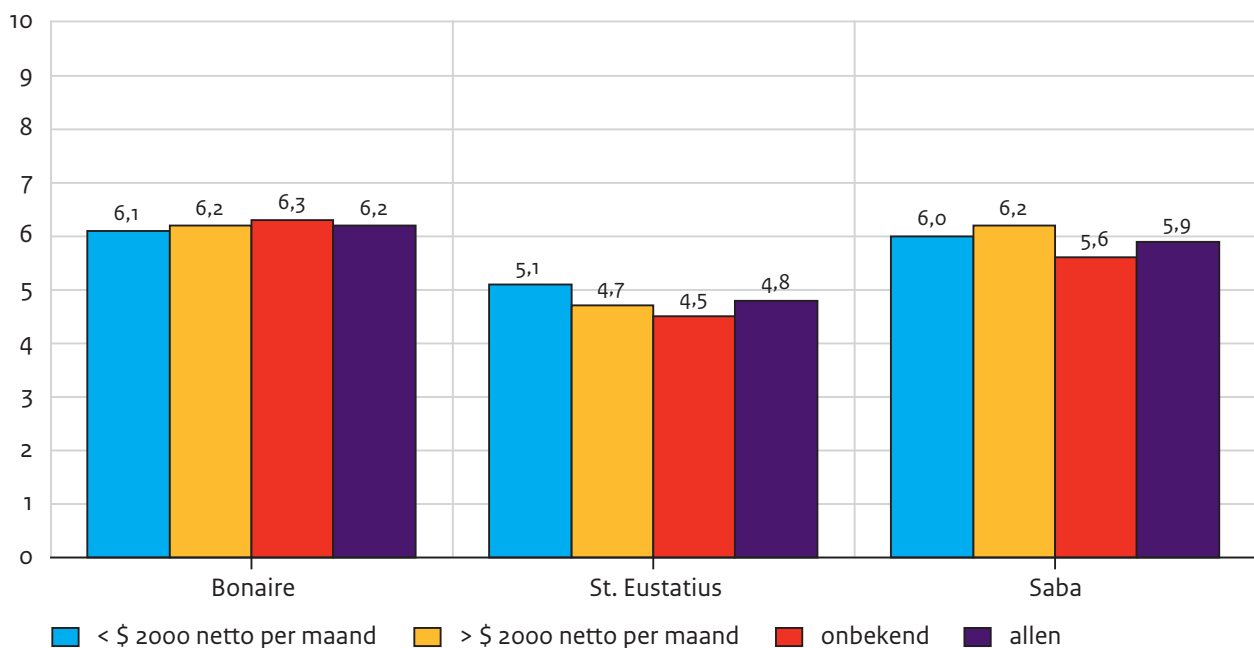
Ook het lokaal bestuur krijgt slechte rapportcijfers. Het doet misschien wel zijn best, maar dat is toch te weinig, is de algemene opvatting. Zo klinkt het verwijt dat lokale bestuurders onvoldoende zorgen voor sociale woningbouw, of te weinig gebruik maken van geldpotjes in Den Haag.

3.3 Eigen geluk

De eilandbewoners konden een rapportcijfer geven voor hun eigen geluk. Zonder meer slechte rapportcijfers geven de inwoners van Sint Eustatius (figuur 3.3). Het maakt niet uit of men veel of weinig verdient.

Figuur 3.3

Welk cijfer geeft u voor uw eigen geluk?

Bron: Curconsult (BCN'15) SCP-bewerking

Op Sint Eustatius voelt 64% zich ongelukkig met de situatie op het eiland en slechts 7% voelt zich er gelukkig bij. Van de Sabanen zegt 41% ongelukkig te zijn en 15% gelukkig en van de Bonairianen zegt 24% ongelukkig te zijn en 15% gelukkig. Voor Nederlandse begrippen zijn dit lage scores. Europese Nederlanders waarderen hun leven met bijna een 8. En 85% noemt zich gelukkig tot zeer gelukkig.

4 Het leven volgens burgers, professionals, ambtenaren en bestuurders

Om het verhaal achter de cijfers te horen, zijn op de eilanden vele gesprekken gevoerd. Met burgers, bestuurders, ambtenaren, zakenmensen, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en professionals. Overigens hebben veel bewoners meerdere petten op: zij zijn behalve bewoner misschien ook eilandsraadlid of ondernemer. Het gaat om hun opvattingen. De geïnterviewde mensen leggen de schuld van veel problemen bij 10-10-10. Maar ook lang daarvoor waren er al problemen. Van oudsher zijn veel mensen laag opgeleid. Armoede was er voorheen ook. Net als problemen met opvoeding, afwezigheid van vaders, de slechte staat van de wegen en het vervoer tussen de eilanden. Dat de eilanden een deel van Nederland zijn geworden, heeft wel de boel op scherp gezet door de hoge verwachtingen.

4.1 Sociale gevolgen van zwakke economische positie

Veel burgers vinden hun leefsituatie sinds 10-10-10 slechter op bijna alle gebieden. Hulpverleners beamen dit. De armoede en sociale problemen zijn na die datum heviger geworden. Mensen zijn onzeker over de toekomst, of het ooit nog goed komt met hun eiland. Burgers, professionals en bestuurders vinden dat Nederland de eilanden sociaal en economisch in de kou laat staan en niet wil zien hoe hoog de nood is. Van één salaris valt vaak niet te leven. Niet alleen burgers melden dit, ook professionals en bestuurders. De prijzen in de winkels zijn tot grote hoogten gestegen. Ook water, riolering en afvalverwerking zijn duurder geworden (mede door investeringen, zoals in de waterleiding op Sint Eustatius, de riolering op Bonaire en de afvalverbranding op alle eilanden). Sommige eilandbewoners hebben dan ook meerdere banen, of naast hun baan een eigen handeltje. Mensen met een eigen huis proberen appartementen te verhuren. Sparen is er bijna niet meer bij. Ouderen gaan steeds vaker naar de voedselbank. Op alle eilanden ervaren bewoners dat de criminaliteit toeneemt, vooral diefstal. Opvallend vaak noemen ze het stelen van eerste levensbehoeften, zoals voedsel en kleding. Doordat ouders vele uren werken, hebben ze minder tijd voor hun kinderen. De vele alleenstaande moeders lijden de meeste armoede. Professionals in de zorg en het onderwijs zijn bezorgd. Jongeren leven op straat en 'voeden zichzelf op'. Door gebrek aan geld hebben kinderen weinig speelgoed, wat slecht is voor hun ontwikkeling. Steeds meer kinderen gaan zonder ontbijt naar school. De stress van de ouders heeft effect op de kinderen. De problemen van thuis nemen zij mee de school in. Er is veel agressie en onrust op school. Leraren zijn ongerust over het aantal leerlingen met gedragsproblemen en noemen het lesgeven vaak zwaar.

4.2 Schulden

Volgens hulpverleners zijn er weinig gezinnen zonder schulden. Steeds vaker lenen mensen onderling geld. Dat leidt regelmatig tot problemen als mensen niet op tijd afbetalen. Vooral ouderen, alleenstaande moeders, chronisch zieken en gehandicapten zijn vaak afhankelijk van familie en vrienden, omdat hun uitkering te klein is om van te leven. Chronisch zieken en gehandicapten komen moeilijk aan een baan. Schuldhulpverlening is er nauwelijks op de eilanden.

4.3 Vrouwen en kinderen zijn kwetsbaar

Burgers klagen over de sterk gestegen woonlasten. Sociale woningen zijn er niet veel en vaak ook nog te duur. De sociale woningbouw heeft te weinig geld voor onderhoud. Huurtoeslag voor de bewoners bestaat niet. Vaak leven drie generaties van een familie bij elkaar in te kleine huizen en met weinig geld. Dat geeft spanningen. Er zijn veel signalen over huiselijk geweld, seksueel geweld en ook incest. Burgers praten niet makkelijk over deze zaken. Maar hulpverleners, leraren en politie zeggen luid en duidelijk: vrouwen en kinderen verkeren in een kwetsbare positie.

4.4 Taal

Voor de meeste eilandbewoners is Nederlands een vreemde taal. Bovendien hebben veel mensen moeite met lezen en schrijven. Op Bonaire is dat een kwart van de bevolking. Alle officiële documenten van de overheid en ook de rechtspleging zijn in het Nederlands. De taal is vooral een probleem in het onderwijs. Er zijn argumenten voor en tegen les krijgen in het Nederlands. Onder deskundigen en eilandbewoners zijn de meningen verdeeld. Een heel ander probleem met taal ontstaat als eilandbewoners naar ziekenhuizen in de regio gaan, waar men Frans of Spaans spreekt.

4.5 Wij en zij

Veel eilandbewoners vinden dat Nederland nogal eens met twee maten meet. Hoewel het leven op de eilanden veel duurder is dan in Nederland, kennen ze lagere uitkeringen, geen huurtoeslag en volgend jaar pas kinderbijslag. Wel moeten ze zich aanpassen aan Nederland als het gaat om de leeftijd waarop ze pensioen krijgen, de inhoud van de zorgverzekering en het homohuwelijk. Waarom het ene wel en het andere niet, vragen veel bewoners zich af. Ook vinden ze dat Nederland te veel geld steekt in natuur en milieu, terwijl de mensen nauwelijks het hoofd boven water kunnen houden.

4.6 Duur voedsel, ongezond eetpatroon

De voedselprijzen zijn bijzonder hoog. Verse producten zijn voor velen onbetaalbaar. Het eetpatroon is eenzijdig: veel vet en koolhydraten. Steeds meer mensen worden te dik en krijgen daardoor diabetes, hart- en vaatziekten en gewrichtsklachten. De eilandbewoners gaan veel naar de dokter. Ook professionals in de zorg zijn boos dat tandarts en fysiotherapie uit het verzekeringspakket zijn gehaald. Mensen kunnen die hulp niet zelf betalen en zich ook niet apart verzekeren. Dat kan gevolgen hebben voor de gezondheid van mensen.

4.7 Verschillen per eiland

De sociale gevolgen van de armoede zijn zichtbaar op alle eilanden. Of de problemen op het ene eiland ernstiger zijn dan op het andere, is moeilijk te zien. Maar op Saba en Sint Eustatius, kleine en afgelegen eilanden, komen mensen moeilijker uit de armoede dan op Bonaire.

Op Sint Eustatius ervaart men de sociale problematiek, vooral die van de jeugd, het ernstigst. De rechten van kinderen worden daar vaak geschonden. Volgens burgers en hulpverleners raken steeds meer jongeren in de problemen door criminaliteit, drugs en prostitutie.

Op Saba lijkt meer ‘stille armoede’ te zijn, wat niet wil zeggen dat er minder armoede is. Op Bonaire is het negatieve gevoel over Nederland sterker dan op de andere twee eilanden.

5 Met minder armoede komen successen beter uit de verf

Dat Bonaire, Saba en Sint Eustatius deel van Nederland zijn gaan uitmaken, heeft de bewoners veel goeds gebracht. Scholen, ziekenhuizen, politie, vliegvelden, waterleiding, rioleering en internet zijn nu beter dan vóór 2010. Maar de narigheid op sociaal en economisch gebied gooit veel roet in het eten.

Als er minder armoede is, zijn er minder sociale problemen. Dan komen de successen op andere terreinen ook beter uit de verf. Dat is goed voor het vertrouwen van burgers, professionals en bestuurders op de eilanden in een betere toekomst.